

ЛЕПТИР/ЛЕПТИРКА

Вероватно ће Бродски остати као последњи пример песника којег је његова рођена држава протерала због „паразитизма“, пример којим се затвара круг од две хиљаде година од римског грађанина Овидија до савременог совјетског грађанина – Бродског, и то не да га је протерала у ципелама или чизмама, не у патикама и сандалама, већ у зепама на копчу какве носе старе жене по кући. И осим тога Бродски ће остати као пример младог, даровитог песника који ће у тридесетим годинама живота доживети светску славу, чија ће се песничка дела преводити на многе светске језике, па и на српски, пошто је изврсни зналац руске модерне књижевности Милица Николић направила избор његових песама и написала предговор за збирку која ће се 1971. године појавити под називом *Сџаница у џусџињи* у Нолитовој ексклузивној едицији *Међу јавом и мед сном* у одличном препеву Милована Данојлића.

Књига *Сџаница у џусџињи* је невероватном песничком снагом за кратко време освојила читаоце и скренула пажњу на необичног, изванредног песника, кажем изванредног и одмах хоћу да ову констатацију појачам придевом непревазиђеног по употреби метафора. Све је код њега метафора. Оно што је у Совјетском Савезу некада био Мајаковски, господар речи, песник који се с лакоћом поигравао појмовима и смислом, то је четрдесетак година касније на истом географском простору постао Бродски – ковач стилских фигура.

* * *

А сада бих желео да у овај свој текст, пре него што нешто кажем о властитом искуству при превођењу неколико песама Јосифа Бродског, приложим неколико занимљивих биографских детаља којима ћемо сачувати од заборава не само Бродског поету – већ Бродског човека.

Мој пријатељ, песник Милан Милишић, са супругом сликарком Јеленом Трпковић, био је у два наврата у Америци. При првом боравку упознао се са Јосифом код којег је ишао на партију шаха и разговор о књижевности. Замолио сам госпођу Трпковић да учествује у овом мом раду на шта се она љубазно одазвала приложивши неколико цртица које пластично дочаравају интелектуалну снагу славног песника:

Виђали смо се са Бродским неколико џуџа за нашеј боравка у Њујорку. Бродски је сџановао у Гринич Вилиџу, близу Милановој и мој сџана. Пешице смо ишли до њеја, до улице која је имала аџмосферу београдској Косанчићевој венца, као и цео џај гео Њујорка џе јесени 1986. Поред канџи за смеће уледала сам два анђела од џиџа, обојена џасџелним бојама. Били су величине једнојодишњеј дејџеџа. Понели смо их на џоклон Џозефу, како је Милан звао Бродској. Јосиф је сџановао у џолусуџерену, не мнојо свеџлом и невеликом сџану. Обрадовао се анђелима као дејџе. Милан и он су кренули у разјовор о џоезији, а ја сам ћуџала и џосмаџрала џрегмеџе у соби. Зидови су били џразни. Није слике, црџежа. Велики сџилски

радни сѝо, са безброј фиока и ѿреѿрада био је ѿрекривен ѿаѿирима и књиѿама, брекѿао је од ѿежине. Бродски је донео шах и ѿочели су да ѿѿрају. Телефон је звонио сваки час, Бродски се огазивао, ѿоворио час руски, час енѿлески, комоѿно је једном руком ѿовлачио ѿоѿезе, друѿом гржао слушалицу ѿешкоѿ црноѿ ѿелефона и ѿукао Милана. Милан се ѿрезнојавао, ѿокушавао да се конценѿрише, али није ѿомаѿало. Изѿубио је све ѿри ѿарѿије. Лакоѿа са којом је Бродски у исѿо време водио разѿоворе на два језика и ѿѿрао шах, Милана је деѿримирала. Никада није хѿео о ѿоме да ѿовори, ја сам ѿа ѿонекад, намерно, ѿодсеѿала на ѿе ѿарѿије шаха.

Последњи ѿуѿ сто били на вечери код Свеѿилане Сѿон: Данило Киш, Паскал Делѿеш. Јосиѿ Бродски са ѿрекасном Шѿањолком, Милан и ја.

Милан се дружио са Јосифом две ѿодине касније (1991), када је боравио у Амхерсѿу и ѿрево-дио Фросѿа. Фросѿ је био омиљени ѿесник Јосифа Бродскоѿ, ѿа само моѿу да замишљањма какви су ѿѿо сусреѿи били, уз Фросѿа и вино. Милан је најѿсао ѿесму о једном ѿиховом сусреѿѿу.

* * *

Моје познанство са Бродским догодило се 1988. године у Београду за време ѿеговог учешѿа на Београдским октобарским сусретима. Том приликом, у Југословенском драмском позоришту, одржавало се књижевно вече (уз гласно, на руски начин „вучје завијање“ поезије) посвећено нобеловцу Бродском. После завршене вечери стајао сам у холу са песником Виктором Соснором с којим сам се тих дана дружио и чије сам стихове заједно са П. Чудићем преводио. Када је Бродски приметио Виктора, истргао се из „загрљаја“ Миливоја Јовановиѿа (који је говорио о ѿему на тој вечери), и многих других радозналаца који су га окруживали, и дошао до нас. Очигледно, био је то сусрет два блиска познаника, Лењинграѿанина, сусрет два велика песника од којих је један стекао светско признање, а други остао у сенци лењинградске поларне ноѿи. Било је, чинило се, неке нелагоде у понашању Бродског, неке гриже савести. Као да је оставио пријатеља, песника равног својој величини, на цедилу. Остао је десетак минута у нашем друштву. Том приликом Соснора ме је представио Бродском.

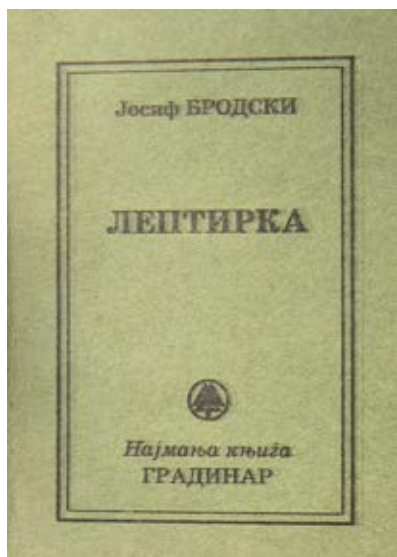
И још ово: након повратка Милишиѿа из Америке (а на прагу рата у Југославији), Милишиѿ ми је казао да се неколико пута срео са Бродским и испричао ми је овај необичан детаљ из живота песника у то време већ овенчаног Нобеловом наградом. Наиме, Бродски је иза улазних врата свог стана држао секиру. Када га је Милишиѿ кроз смех питао шта је то, Бродски је одговорио: „Стари словенски обичај.“

* * *

Недавно сам чуо за појам аутоплагијат, признајем необичан појам, као што је необичан, али поодавно у оптицају, појам – аутошовинизам.

Под аутоплагијатом подразумева се, пре свега у природним наукама, прештампавање свог већ негде објављеног рада. Ова појава се сматра чистим научним светогрѿем, малтене већим од преписивања туђих радова (што у егзактним наукама и није тако велика реткост).

Е сада, када сам најавио појам аутоплагијат, аутоплагираѿу себе и поновиѿу нешто о чему сам одавно писао и објавио у једној малој, изузетно малој и у изузетно малом тиражу штампаној књижици под називом *Лейѿирка*.

Рожаје, 1998.

Наиме, слависта Миливоје Јовановић, припремао је књигу стихова Јосифа Бродског за „Српску књижевну задругу“. Том приликом проф. Јовановић ангажовао је неколико преводилаца поезије с руског језика. Мени је наменио двадесетак песама од којих је четрнаест припадало циклусу о лептиру. Стихови су, као уосталом и целокупна поезија Јосифа Бродског, били пуни скривених, заумних значења. Да се разумемо, поезија Јосифа Бродског је интелектуална поезија. Она од преводиоца тражи сналажење у помоћним наукама, јер у противном немогуће је изаћи на крај са многобројним рефлексима које се односе на личности, места, догађаје, религију, митологију итд. Заправо, прво се морају разрешити кључне асоцијације, па тек онда приступити превођењу и препевавању. Такав случај био је са циклусом песама о лептиру. Проблем је настао већ код наслова „Бабочка“. Буквалан превод овог појма с руског на наш језик је „лепир“. Да, али тиме се не решава енигма већ тек почињу невоље и долазе до изражаја оне језичке разлике које се механички не могу савладати и пренети, као што је био случај са Пастернаковом збирком *Жизњ, моя сестра*. У руском језику *жизњ* је женског рода, а у нашем мушког, дакле, живот не може бити сестра већ брат и нормално би било превести, уколико желимо да акценат буде на животу као *Живош, мој браш*. Али, то није то, песник је рекао сестра. Песнику је била важна сестра, а не брат. Ако се преведе *Живош, моја сесџра*, онда нема слагања у роду, слично као што је својевремено једна спортска коментаторка говорила за рукометашице „женска момчад“. Исти проблем је настао у мом случају при превођењу појма *бабочка*. Ова именица у руском језику је женског рода, а у нашем мушког. Бродски је целу поему градио тако да се она дословце односи на жену. Он је правио суптилну игру поредећи га/је са женом. Ако бисмо, као што сам у почетку намеравао, превели са лептирица, чиме бисмо на први поглед избегли филолошку замку (јер именица лептирица постоји у нашем језику), тада бисмо упали у нову, лепидоптеролошку. Направили бисмо грешку против посебних наука, како каже Аристотел. Јер у науци о лептирима, летирица не озна-

чава женку лептира, већ се тим појмом у српском језику означавају многобројне врсте ноћних лептира, мољаца, који немају раскошну лепоту и шаре, на чему је наш песник изузетно инсистирао:

*На крилцима ѿвојом
Зенице, ѿрејавице,
Да ли лейоѿице, ѿѿице –
Чији деѿаљи,
Реци ми, чије је ѿо лице,
Леѿећи ѿорѿреѿи?
.....*

*И ко би ѿај јувелир
Шѿо, не мрѿиѿећи веђе,
У минијаѿури ѿређе
Руком чиѿав свемир.*

Покушао сам да предложим нов појам који ће представљати женку (дневног) лептира, аналогно голуб/голубица, али не и врабац/врабица и не веверица/веверац и сл. па сам *бабочка* превео са „лептирка“, задржавши женски род, мислећи на дневне лептире (који-ма су својствене раскошне боје и шаре), предложивши реч која није у употреби. Сматрам да су песници ти који, некада из потребе а некада из игре, стварају нове речи. Нажалост, ова моја творевина није се примила, па је лектор (или приређивач) вратио на *Лейѿирица* и тако се поема у књизи *Изабране ѿесме* Јосифа Бродског (СКЗ, 1990) појавила под тим именом. И још нешто: при превођењу овог циклуса песама покушао сам да потражим изворе у Џону Дону, песнику блиском Бродском. И Џон Дон пева о једном инсекту, о буви, која је на духовит начин представљена као неко ко спаја мушкарца и жену (јер их је несташни инсект, скочивши с једног тела на друго, преко крви повезао у брачну везу, а да се они нису ни дотакли), али она очигледно нема никаквих додирних тачака са лептирком Јосифа Бродског.

Дневни пауновац (*Aglais io*)

И само још да кажем: превођење поезије је равно одјеку – еху. Нема идеалног превода. На нечему се мора закинути. Но, без обзира на све, славни Немац – Гете казао је: „Али ма шта се рекло о недовољности превођења, оно ипак остаје један од најважнијих и највреднијих послова у општем светском промету.“

* * *

САН, 16. III 1995.

Разговарам преко телефона са једном јединственом личношћу, Јосифом Бродским/Данилом Кишом. Они се претварају: час је један, час други. Док разговарам с Данилом, чујем Бродског, и обрнуто. Бродски ми каже да су се за нечије песме заинтересовали Босанци, избеглице. А затим разговор настављам са Данилом и кажем му: – Чуј, не знам да ли ћеш се наљутити, али ја морам да те питам за здравље. Како си?

Осећам нелагоду док ово изговарам јер знам да је болестан од неизлечиве болести. Данило нагло спушта слушалицу. Схватих да је моје питање било катастрофално.

– Ало, ало – вичем да наставимо разговор. Нервозно сам се усшетао по соби кад ми зазвони телефон. Подижем слушалицу, но са друге стране чујем Бродског: – Знаш, за ту поезију интересује се неки Имамовић, неки Ирфановић и други – каже као да сам малочас са њим разговарао. Мени је јасно да је он прекинуо Данила, заправо, док сам ја с Данилом разговарао, он је по нотесу тражио имена песника којих није могао да се сети, па када их је нашао, отео је Данилу слушалицу да настави разговор са мном.

Одједном сам у стану код Данила. Стан је у партеру. Затичем га у кревету. Ошишан је на кратко, на прст. Снажан је. Ја прилазим до полице са чашама. Узимам једну и пијем воду са чесме, али касније не успевам да је вратим на њено место јер се полица у међувремену нагло нагнула напред. Данило то примећује и једноставно руком подиже полицу и враћа је у првобитни положај. Затим он нешто ради око камина. Можда хоће да га подложи. Кажем Данилу да сам разговарао са Бродским и да ми је спомињао неке Босанце који се интересују за Чудићеву и моју поезију.

– Мани Бродског, он стално нешто петља. То нема никакве везе – објасни ми Данило.